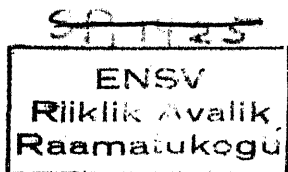

EESTI KIRJANDUS 1910

EESTI KIRJANDUSE SELTSI VÄLJAANNE

TOIMEKOND: J. JÕGEVER, A. JÜRGENSTEIN,
M. KAMPMANN, J. LUIGA, W. REIMAN,
J. TÕNISSON

VIIES AASTAKÄIK

TRÜKITUD „POSTIMEHE“ TRÜKIKOJAS — TARTUS 1910

Eesti keele uute sõnade sünnitamisest.

H. Põld.

2

Lõpp us annab suuremalt jaolt sõnadele, millede lõpus ta seisab, mõttelise tähenduse. Muidugi on ka asjalise tähendusega us-lõpulisi sõnu olemas, kuid uute sõnade hulgast ei ole neid peaaegu sugugi leida. — Et mõtteliste asjade mitmust raske on enesele ette kujutada, siis ei ole ka võimalik mõttelise tähendusega sõnadest mitmust sünnitada. Kui aga siiski neist sõnust mitmuse vormi tarvitatakse, siis sünnib see muudetud tähenduses: nende sõnade mitmusel on enam ehk vähem asjaline tähendus. Võtame näituseks mõttelised sõnad: surevus, tegevus, koerus, rumalus, saksus, haridus. Kõik need sõnad tähendavad ainsuses teatavas määras olu, omadust, loomu. Kõigist neist ei saa mitmust sünnitada, nagu näituseks sõnadest: saksus, haridus. Milledest aga mitmus sünnitatakse, nende tähendus muutub mitmuses enam asjaliseks. Nii tähendab sõna koerused — koerustükka, rumalused — rumalaid tegusid, surevused — suremise arvustikka mitmest paigast. Muidugi mõista võib asjalisest mitmusest ka asjalise ainsuse juure tulla. Nii võib sõna „rumalus“ mitte üksi rumala omaduse mõistet käsitada, vaid ka rumalat tegu, nagu näit. lauses: Et sa seda raamatut ei loe, on rumalus.

Meie saame us-lõpuliste sõnade tähendusest paremini aru, kui meie neid liikidesse jagame algsõnade järel, milledest nad tuletatud.

Päris asjalise tähendusega us-sõnad on kahe-sugused: a) nimisõnast sünnitatud, mis asju tähendavad, mida algsõnas nimetatud olevused ehk asjad tarvitavad, nagu näit. sõnad: sõrmus — sõnast sõrm; kaelus — s. kael; rinnus — s. rind; karjus — s. kari; jalus — s. jalg; kannus — s. kand jne.; b) ajasõnast sünnitatud, mis ajasõnas nimetatud tegemise saadust tähendavad, nagu sõnad: kirjutus (sõnast kirjutama), jutustus, kingitus, matus jne.

Mõttelised us-sõnad võivad tuletatud olla :

1, nimisõnust. Siin annab lõpp us nimisõna tüve külge astudes asjalisele nimele mõttelise tähenduse. Uus sõna käsitleb algmõiste sisulikkude omadust iseseisva mõistena. Nii tähendab näituseks sõna „rahvus,“ mis sõnast „rahvas“ on tuletatud, seda omadust, mis rahvast iserahvaks teeb. Kõiki nimesõnadest tuletatud mõttelisi sõnu nimetatakse omaduse nimedeks. Niisugused omaduse nimed on näituseks: sõprus (sõnast „sõber“), saksus (s. saks), sakslus (s. sakslane), jumalus (s. Jumal), naabus (s. naaber).

2, omadussõnust. Seda liiki sõnad on ka kõik omaduse nimed: nad käsitlevad algsõnas nimetatud omadust iseseisva, asjadest eraldatud mõistena. Niisugused omaduse nimed on sõnad: ahnus (sõnast ahne), rumalus (s. rumal), julgus (s. julge), pimedus (s. pime), vaesus (s. vaene), suurus (s. suur) jne.

Siia kuuluvad ka algsõna mõistet eitavatest omadussõnadest tuletatud omaduse nimed, nagu: hooletus (sõnast hooletu, mis algsõna „hool“ mõistet eitab), õnnetus, korratus j. m., niisama ka ajasõna oleviku kesksõnast sünnitatud sõnad, mis teo ehk oleku mõõtu ja suurust tähendavad, nagu: surevus (sõnast surev), tegevus, kestvus, kalduvus j. m.

3, ajasõnust. Siia kuuluvad ajasõna tehtaviku teoütlevad (substant. verbale actionis passivi), mis igast ajasõnast võib sünnitada ja mis ajasõnas käsitletud tegemise saadust tähendavad, nagu: loetus, nähtus, saadus, kuulutus, tehtus, seotus jne. Selle liigi sõnad on ainult mõtte poolest teised kui ülemalpool nimetatud asjalise tähendusega b liigi sõnad. Sünnituse poolest lähevad nad nendega täieste ühte. Ka kõigub nende tähendus mõtteliste ja meeleliste asjade piiril.

Tähele tuleb panna, missugune vahe tehtaviku teoütleva ja tegeviku teoütleva vahel on. Viimane käsitleb tegemist tegija vaatekohast, esimene vaatab saaduse peale, mis tegemisest tõusnud. Näituseks tähendab tegeviku teoütlev „kirjutamine“ selles sõnas käsitletud tegemist tegija, s. o. kirjutaja vaatekohalt, kuna tehtaviku teoütlev „kirjutus“ seda nimetab, mis tegemisest, sell korral „kirjutamisest,“ on tõusnud. Nii saame vahet teha sõnade vahel, nagu: laulatamine ja laulatus, loetamine ja loetus, harimine ja haritus jne. Kui näit. kahte inimest laulatatakse, on see laulataja seisukohalt laulatamine, pruutpaari seisukohalt laulatus. Vaimulik läheb laulatamisele (laulatama), ja pruutpaar läheb laulatusele (et laulatatud saada). Laste loetaja käib külades loetamisel, lapsed käivad tema juures loetusel. Sel põhjal ei tohi uus, sõnast „oletama“ sünnitatud sõna, mis võõrakeelset „hypo-

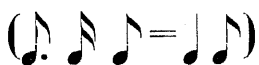
these“ tähendab, mitte „oletamine“ olla, vaid „oletus.“ Oletamine tähendaks oletuste ülesseadmist. — Peale niisuguse vahe tegija ja teo seisukohalt võib mine lõpuliste teoütlevate ja tus-lõpuliste teoütlevate vahel veel see vahe olla, et esimesed teo ehk olu pikemat vältust ära tähendavad, kuna viimased ainult tegu ehk olu nimetavad. Võrdle näit.: nägemine ja nähtus, pidamine ja peatus, kinnitamine ja kinnitus — Harilikus keeles ei panda neid mõtte vahesid küll mitte tähele, aga keele ehituses on nad olemas.

4, kõigist teistest sõnadest. Näit.: üksus — sõnast „üks,“ küllus — sõnast „küll,“ alus — sõnast „all,“ ümbrus — s. „ümber“ j. m. Mõned neist sõnadest on juba asjalise tähenduse omandanud, nagu alus, ümbrus.

Tähendus. Omadussõnad, nagu: rõõmus, nägus, jõudus, magus jne. ei käi -us sõnade liiki. Nende lõpp ei ole us, vaid ainult s, nagu sõnades: sünnis, hoolas, paras ja teised.

Et meie keeles tungi on märgata omaduse nimede järele, ja neid sõnu kõige enam sünnitada katsutakse, siis tahame us-sõnade saamist seletades üksi nende sünnitamisest kõnelda ja küsida, missugustest algsõnavormidest võib neid us-sõnu tuletada ja kudas. Tähendame ainult veel enne, et mõnedel üksikutel omaduse nimedel ka ajasõna tüvi algtüveks on, nagu näit. sõnadel põlgtus, ihaldus. Nende algsõnaks võime omadussõnalist ajasõna kesksõna (participium) pidada (põlgtud=põlatud, ihaldud=ihaldatud).

Meie keele iseloom on, rõhkudega, rõhkudeta ja kaasrõhkudega silpsid kõnes kindla korra järele vaheldada lasta. Sellest rõhu muusikast õieti kasvab eesti keele sõnade sisemine häälte muutmine ehk painutamine välja. Nagu Dr. Wiedemann selle peale tähelepanemist juhib, käib meie keel $\frac{3}{8}$ taktis, kus ühte taktivahet üks neljandik ja üks kaheksandik noot täidavad () milledel asemel ka kaheksandik noot punktiga, kuueteistkümnendik noot ja kaheksandik noot võivad seista (). Võrdle sõnad „looka“ ja „lusika.“ Lõppus on mõttelistes sõnades alati kaaserõhuga (erand: vanus=vanadus). Sellepärast on kahesilbiline tüvi tema ees nõrgas sisemises muutes (häälte seis) kuna ühesilbiline tüvi kõvas sisemises muutes ehk paines seisab (). Muusikaline vältavus on aga mõlema liigi sõnadel ühesugune,

() , sest ühesilbilise raske tüve ehk kõva

paine ütlemise peale kulub niisama palju hääle jõudu ära, kui kaheasilbilise nõrga tüve ütlemise peale. Võrdle häälte raskuse poolest sõnu: sõprus (=sõpprus) ja jõledus, rahvus(=rahhvus) ja ärevus. Selle vahekorra alalhoidmiseks ühe- ja kaheasilbiliste tüvede vahel ei põlga meie keel koguni uusi häälikuidki appi võtta, mis tüve ega lõpu omad ei ole, et aga tüve raskuse mõõt täis saaks. Nii sünnitab näit. keel sõnast „kurb“ omaduse nime „kurbtus“ (=kurrbus), sõnast „arg“ — argtus (=arrgus), kus täht *t* ainult sõna esimese osa rõhutamiseks sisse on võetud. Kolmesilbiliselt oleksivad need sõnad praeguses keeles „kurvaus, araus“ (ehk aradus) kõlama pidanud.

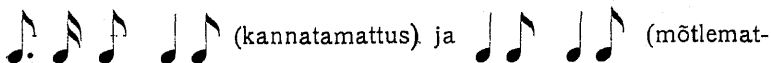
Ülemal ette toodud põhjusel võime meie julgeste öelda: Painuvatest algsõnadest tuletatud mõtteliste us-sõnade sisemine muude on alati kõva; ehk teiste sõnadega: mõttelisi us-lõpulisi sõnu peab painuvatest sõnadest alati nende kõvast painest tuletama. Nii: nõrk, nõrka, nõrkus (=nõrkkus); rahvas, rahva, rahvus; põhi, põhja, põhjus; põlatud=põlgtud, põlgtus (=põllgtus), õige, õiige, õiigus, puhas, puhta, puhtus (=puhhtus).

Niisamati võime meie öelda: Painumata kaheasilbilistest tüvedest sünnitatud mõttelised us-sõnad peavad kolmesilbilised olema. Nii on meil sõnad: iludus, kenadus, haridus, vagadus, vanadus (siin küll ka vanus) j. t., kus *d* lõpu ja tüve vahel ainult tüve lõpu täishääliku ja sõna lõpu alguse täishääliku kokkupõrkamist (hiatus) peab ära hoidma. Seda nõudmist täidavad uuemad sõnad: isedus, tarvidus, vajadus, mõnudus (sõnast mõnu, mille kõrval „mõnusus“ sõnast mõnus olemas on) j. m. m. Nii võiksimme veel palju uusi sõnu sünnitada, nagu, näituseks sõnast rahu uue sõna „rahudus“, mis rahu omadust tähendaks. „Rahudus“ oleks siis otse „rahutuse“ vastand (südame rahudus = rahul olek; südame rahutus = rahuta olek).

Kaheasilbilistest painumata tüvedest tuletatud sõnadega läheksid oma sisemise häälte loomu poolest ühte kolmesilbilistest tüvedest tuletatud us-sõnad. Siin oleks ainult see vahe, et tüve ja lõpu vahele uus häälik ei astu, vaid et tüvi lüheneb ja uus sõna seega ka kolmesilbiliseks saab. Nii on tuletatud: kadedus tüvest kadeda, haledus t. haleda, pimedus t. pimeda, jämedus t. jämeda (kaheasilbilises vormis jämmus=jämmus) rumalus t. rumala, sarnasus t. sarnase (ka sarnadus, aga sõnast sarnadune), närusus t. närune, ühtlasus t. ühtlase (ühtlus, vaata allpool lane-sõnadest tuletatud us-sõnu), alusus t. aluse (armualusus, vaata „Postim.“ 1910. a. nr. 134 juhtkiri).

Vahest lühenevad kolmesilbilistest tüvedest sünnitatud sõnad kaheasilbilisteks. Siis aga muutub ka tüve häälikute sisemine seis. Nii sünnib sõnast „väikene“ (tüvi „väikese“) uus sõna „väiksus“ (=väikesus). Niisama lühenevad neljasilbilistest tüvedest sünnitatud us-sõnad kolmesilbilisteks. Algustüve häälikute seis jääb muidugi muutmata. Nii sünnivad sõnad: pikaldus tüvest pikaldase, haruldus t. haruldase, lühikus t. lühikese, inimsus t. inimese. Viimase sõna kuju järele võiksime uue sõna esimsus sõnast esimene (tüvi: esimese) sünnitada, mis esimesel paigal olemist, võõra keele sõnaga Priorität, первенство, võiks tähendada, niisama uue sõna ligimsus sõnast „ligimene,“ mis ligimestest hoolimist, võõra keeli altruismus, võiks tähendada. Peale inimese, esimese, ligimene meil enam m e n e - liitega sõnu ei olegi.

Nagu senised näitused seda tõendavad, on us-lõpuliste kolme- ja neljasilbilistest tüvedest tuletatud sõnadel püüdmine kolmesilbilisteks sõnadeks saada. Tüvedest: näruse, laialdase, inimese, jämeduse (nimetav: jämedune) j. t. sünnivad sõnad: närusus, laialdus, inimsus, jämedus jne. Vanemate eesti sõnade hulgast leiame meie vaevalt omaduse nimesid, mis pikemad oleksid kui kolmesilbilised, olgu ainult siis, kui meie mõningat murde vormi, nagu: hooletumus, kärsitus (=hooletus, kärsitus) kirjakeele sõnade sekka loeksime. Ajasõna ilmaütlevast (abessivus sive caritivus verbalis) tuletatud us-sõnad, nagu: surematus, kannatamatus, mõtlematus, unustamatus, sigimatus, mida täie õigusega tarvitatakse ja mis ometi pikemad on kui kolmesilbilised, on enam ehk vähem uuema aja sünnitused. Raskust nende sõnade juures teeb õige rõhutamine, sest et silp ma ja tus mõlemad kaasrõhuga silbid tahavad olla. Kerge on neid eesti keele rõhu loomuse järele ainult siis õieti välja rääkida, kui ma palju kõvema rõhu saab kui tus. Siis peaks neid sõnu aga ka tt-ga kirjutama: suremattus, kannatamattus, mõtlemattus jne. (võrdle põhjalikkus, tõelikkus j. t.) ja nende väljaütlemiseks kaks keelemuusikalist taktivahet võtma, umbes nii:

 (kannatamattus) ja (mõtlemattus)

tus). Muidugi teada ei ole tarvis, nende nootide peale vaadata, arvata, et hääletamine täieste taktipulga järel peaks käima. Noodid näitavad ainult ligikaudselt häälte seisu; õiget rõhutamist juhatab kõrv ja keeleline tundmus. Natukenegi terav kõrv kuuleb kohe ära, et ma tus ilmaütlevates omaduse nimedes palju raskemalt kõlab kui sõna „matus“ ja tema sugulane „katus“ (võrdle: surematuse ja matuse).

Eesti keele rõhu õigest tundmusest tuleb seletada, miks meie uuemate lus-sõnade sünnitajad sõna tüvesid nii väga lühendada püüavad, et nad vormisid loovad, nagu: inimlus, võimalus, valelus, kirjalus (silmakirjalus) jne., mis sõnad nähtavaste kõik line-liitelistest sõnadest „inimline, võimaline, valeline, kirjaline (=inimlik, võimalik, valelik, kirjalik)“ jne. on tuletatud. Rahvakeel ja meie kõige uuemast kirjakeelest vähe vanem kirjakeel line-liitelistest sõnust tuletatud omaduse nimesid ei tunne. Need kõik on uuema aja sünnitused ja ei tohi meie neile kahel põhjusel elu õigust mitte anda. Esiteks sellepärast mitte, et nad lane-liitelistest sõnadest tuletatud us-sõnadega segamine lähevad ja teiseks sellepärast, et nendes sõnades line (=lik)-liite tähendus täieste kaduma läheb. Teeme seda näituste varal selgeks!

Võtame näituseks sõnad sugulane ja suguline (=sugulik), millest esimest saksa keele sõnaga „Verwandter,“ vene keele sõnaga „родственникъ,“ teist neissesamusse keeltesse sõnadega „geschlechtlich“ (sexual) ja половой, ая, ое võib ümber panna. Tuletame meie mõlemast sõnast, ja sõnast „suguline“ nimelt võõriti kombel, omaduse nime, siis kõlab see mõlemas tuletusvormis sugulus. Saadud sõna peab üks kord suguluse olekut, Verwandtschaft, родство, teine kord sugulikkude olekut (Sexualität) tähendama. Sõnal õigus, sõnast „õiglane“ tuletatud, oleks koguni teine tähendus, kui selsamal sõnal sõnast „õigline“ (õiglik). Niisama oleks sõnaga õiguslus lugu (vaata „Post.“ a. 1910, nr. 134 juhtkirjas „üheõiguslus“), mis niisama hästi sõnast „õiguslane“ kui sõnast „õigusline“ võiks tuletatud olla. Kas see segadust ei too? On vahe liidete line ja lik vahel veel tume¹⁾, siis on see lane ja line vahel silmapaistev. See raskendab keelest arusaamist, kui meie iga uue lus-sõna juures peame tema tähenduse üle järele mõtlema ja ikka küsima, kas ta lane- või line-sõnast on tõusnud, kas ta saksa keele feit, feit ja iung sõnadest on ümberpandud, või mõnda võõrakeelelist ismus-sõna (kiriklus=Kirchlichkeit, sõnast „kiriklik, kirikline,“ aga — Klerikalismus sõnast „kiriklane“) peab tähendama. Sest kuna lõpp line peaaegaliselt algussõna mõistet (mure, rahu, sõber) isiku omaduseks ehk tema iseloomuks teeb (mureline, rahuline, sõbraline), määrab lõpp lane isikut tema asukoha ehk tegevuse poolest ära (eestlane, mustlane, saunlane, randlane, seltslane, võlglane, kosilane). Kõigest sellest selgub, et meie lus-sõnu ainult ühte liiki sõnadest, kas line- ehk lane-sõnadest

1) Vaata Dr. Hurt'i ja Ansomardi sellekohaseid töösid Eesti Üliõpl. Seltsi Alb. VII ja Eesti Kirjand. 1909.

tuletada võime, aga mitte mõlemist. Kumma liigi meie lus-
sõnade aluseks peame panema, ei ole enam meie otsustada,
vaid see on siis ära otsustatud, kui sõnad „sugulus“
(võrdle: sugulane), „vaenus“ (võrdle: vaenlane, aga vaenu-
line), isamaalus (v. isamaalane, patriot) j. t. tarvitusele võeti.
S e a d u s e k s peab nüüd jääma, et ü k s i l a n e s-
sõnust lus-lõpulisõnu võib sünnitada.
Nii: eestlane (esticus) — eestlus (esticismus); vagalane (pie-
tist) — vagalus (pietismus); karsklane (absolutist) — karsklus
(absolutismus, abstinentismus, karskus = abstinentia); rahvus-
lane (nationalist) — rahvuslus (nationalismus); nii edasi ka:
vaenlane — vaenus, õiglane — õigus, sugulane — sugulus
j. t. mida kõiki mitte ismus-sõnadega võõrasse keele
ümber panna ei saa, millede tähendus aga selge on sest, et
nende algus teada on (Võrdle: Feind, Feindschaft; aufrichtig,
Aufrichtigkeit; Verwandter, Verwandtschaft).

Line-lõpulistest omadussõnadest sünnitatud us-sõnades
ei tohi aga line tähendus kaduma minna. Neid võiks ainult
nii tuletada, et silp li alles jääb, nagu soome keeles, kus
meie samaloomulisi sõnu leiame. Seal näikse rohkem rõhku
sõna selguse kui sõna lühiksuse peale pandavat. Niisuguseist
sõnust nagu „kärsivällisyys (sõnast kärsivällinen), velvollisuus
(s. velvollinen) j. t. ei kohku keegi tagasi. Soome eeskujul
peaksime meie line-sõnust lisus-liitega omaduse nimesid
saama: tõelisus, väärilisus, põhjalisus jne. Niisugused sõnad
on, õigust ütelda, meie tundmusele võõrad. Neid ei ole aga
meile tarviski, sest et meie line-lõpule vastavast lik-lõpuga
sünnitatud omadussõnadest sama tähendusega us-sõnu saame.
Ei ole ju line ja lik lõpul mõtte poolest kuigi suurt vahet.
Igatahes ei tuleks see vahe omaduse nimeses enam nähtavale.
Ka on sel teel juba paras algus tehtud. Meil on juba olemas sõnad:
põhjalikkus, harilikkus, surelikkus, kurblikkus, valelikkus j. m.
Niisama võiksime meie ütlema hakata: inimlikkus, alamlikkus,
täielikkus, jõuulikkus jne. Sõna pikkus ei tohiks meid kohu-
tada. Niisama ei võiks meile õige rõhutamise raskusi teha,
sest et liide lik uutes sõnades nii raske on, et us ka oma
kaasrõhu saab.

Kõigest, mis lus-sõnadest ülemalpool öeldud, selgub, et
meie nii mõnegi eesti keelesse tekkinud lus-sõna armuta oma
keelest peame välja heitma, kui meie oma keele vassingusse
ajamist mitte ei soovi. Nii peab kõrvale jääma sõna „inim-
lus,“ mida ainult siis tarvitada võiks, kui meil ka sõna
„inimlane“ oleks (või hakkame ajaloo humanistid inimlasteks
kutsuma?). Nüüd saab aga vist sest küll, kui meil sõnad
„inimsus“ ja „inimlikkus“ olemas on. Neistki võiks viimane

kõrvale jääda, sest et ainult mõtteteaduses võimalik on inimesuse ja inimlikkuse vahel teravat vahet teha. Sõna õiglus võiks ainult sõnast „õiglane“ sünnitada. „Üheõiglususe“ asemele („Post.“ a. 1910, nr. 134) võiks „üheõigustus“ (Gleichberechtigung, равноправие), astuda, mis siis ajasõnast „õigustama“ tuletatud oleks. Sõna võimalus asemele peaks „võimalikkus“ võetama, ehk võiks ainult sellele sõnale kõigist tema taolistest häda pärast eluõigus jätta, et meile lus-sõnade vassingust ka mälestus järele jääks. Igatahes ei tohiks teisi niisuguseid keelevärdjaid mitte enam vastu võtta. Armuta välja heidetama peaks aga sõna „kõlblus.“ Peale valemvormi on tal veel teine viga: keeletundmus leiab variseeriliku omaduse maitse ta küllest. See väide sõna „kõlbluse“ kohta nõuab muidugi lähemat seletust. (Järgneb.)

Randlaste sõnaraamat,

Ihasalu, Neeme, Kaberneeme, Aapse, Kullamäe, Salmistu ja Rammusaare murde järele

kokku seadnud **G. Wilberg.**

I. j a g u.

A.

- A a m, i** — nõuu, millega kalad nooda pärast välja tõstetakse; ka nimetatakse seda serpak.
- A a r, a** — haru; köie aar, vabe (vaata) aar jne.
- A b j a** — väikene terava põhjaga paat.
- A d i k a s, a** — vana võrgu ehk nooda näru, räbalad, tükid. Seotakse kaladele käes-kandmiseks ümber, pandakse silgu veerandikkudele katteks peale, et silgud maha ei kukuks. Tarvitatakse ka paadi triiviks (v.).
- A e l e m a** — ahingaga merest kalu välja raiuma, püüdma (kammeljaid, lõhesid jne.).
- A e r** — umbes sülla pikune, ühest otsast laiem labida sarnane puu, mille abil paat käsitse liikuma pandakse. Aer — mõnel pool mõla — jaotatakse kolme jakku: aeru pöörm — jagu, mis sõudmise ajal käes, peos hoitakse; aeru laba — lai jagu, mis sõudmise ajal vette vajutatakse; aeru säär — jagu pöörme ja laba vahel. Pöörme ja säär on ümargused, laba lai.
- A e r u t a j a** — aerude abil paadiga sõitja.
- A e r u t a m a** — aerude abil paadiga sõitma.
- A g e m a, g e n** — kiireste peale hakkama; otsima.

- Ahing** (ahingas), a — mitmeharuline terav kisedega raud pika puuvarre otsas, millega käsitsi kalu (haugisid, lõhesid jne.) püütakse, raiutakse, iseäranis sügisetel selge jää ajal.
- Ahke** — kelgu sarnane veoriist, millega võrkusid rannale veetakse; praegu enam ei tarvitata.
- Ahtama**, tan — võrku vabede (v.) peale kuivama panema.
- Ahter**, tri — aluse tagumine ots; pära.
- Ain**, a — võrgupaela otsas olev silmus; ainadega seotakse võrgud ühte, rividesse (v.); igal võrgul on neli aina.
- Ainuspael**, a — nõör, mis võrgu otsas ainade, alumise ja ülemise vahel on.
- Alus**, e -- purjak, harilikust kala paadist suurem vee sõiduriist; alused on jaht, jaala, kaljas, kaan ehk rüüspiik.
- Andur**, i — põhjapuu ja trae (v.) ühtekokku paadil.
- Ankur**, kru — 1. rauast valmistatud abinõuu, millega võrgud mere põhja kinnitatakse; raskus 20 naela ümber. Ankru jaod on: ankru a a r a d — kõverad jaod ankru s ä ä r e — keskmise jao — kahelpool kõrval, aarad lähevad merepõhja kinni; ankru l e h t — terav kisa sarnane jagu ankru aara otsas, mis mere põhja saue ehk kruusi sisse läheb; ankru t u g i — ankrusääre külge kinnitatud põigiti raud ehk puu, mis ankrut ei lase teisiti maha langeda, kui ainult nii, et ankruleht pingutades mere põhja kinni jääb; ankru v õ r u — mille külge ankru k ö i s (laeval, alusel kett) on kinnitatud. Peale võrguankrute on veel paadi-, laevaankrud, need on aga palju suuremad. 2. vedeliku hoidmise nõuu, umbes 2 vedru suurune.
- Atru** — mere põhjas kivide küljes kasvav rohi — *Fucus vesiculosus*, — mida tormid kaldale ajavad; atruga rammutatakse heinamaid ja ka põldusid; põldusid väga vähe, sest atru annab kartulitele, mis randlaste peavili on, paha maitse.
- Ausker** — puust käsikühvel (ilma varreta), millega paadist sissenõrgunud vett välja aetakse.

E.

- Edel**, a — SW, tuul lõuna ja õhtu (lääne) vahel.
- Eistruk**, eistuk, i — väikene ümarguse põhjaga ja pool laia otsadega paat.
- Elmar**, i — tüüri käsipuu, mille abil paadi tüüri keeratakse.

H.

- Haud** (aud), a — sügav koht meres; hauld käima — sügaval kohal võrkudega kala püüdmas käima.
- Hoovama** (uabama) — aerudega ettepoole lükates sõudma; enamiste läheb hoovamise juures paat tagurpidi.

Härjapill (ärjapill), i — ämmpüü... , mis lapsele põlve peal vähe üles-alla kiigutades ajaviiteks aetakse ; moka otsadelt püütakse härja mõrsemist järel aimata.

I.

da, ia — O, hommiku tuul.
Idakagu — OSO, tuul hommiku ja kagu vahel.
Idapõhja (idapohja) — NO, tuul põhja ja hommiku vahel.
Iil, i — hoog ; tuule iil, vihma iil jne. ; sellest iiline, iiliti.
Iilima — hoo kaupa käima (vihma-, tuulehood jne.).
Ilge — näotu, vastik, südant pööritama panev asi.
Ilgema — maitsema, katsuma, tahtma vastikut asja ; tarvitatakse suuremalt jaolt eitavas kõnes : ei ilge katsuda — ei söanda k. ; ei ilge suhu võtta — süda ei võta vastu.
Iltsima — ära ilastama, raiskama ; sööma ainult üht osa tervest, näit., kalast, nii et järelejäänud osa ka kuhugile enam ei kõlba.
Itikad — väikesed räime pojad, mis noodaga püüdes kätte saadakse.

J.

Jaht, hi — ühemastiline alus ; mastil on ka teng (v.) peal.
Jants, i — kolmemastiline laev, mastid kõik raagadeta (v.).
Jalgpuu — puu, mis paadi põhja kaarte (v.) vahele pandakse ja mille peale kalamees võrkude väljavedamise juures toetab ; ka toetatakse sõudmise ajal jalgadega vastu jalgpuud.
Joom (juam), a — sügav koht meres leetselgade (v.) vahel.
Julla — väikene terava põhja ja otsadega paat ; mõnes kohas hüütakse ka abja ehk aabja.
Juuri — jääri mööda — pikalt ja laialt midagi järel pärima.
Jäätelid, e — väikesed jäätükid, mis sügisetil mere jäässeinemise ajal tormiga randa aetakse.

K.

Kaar, e, kaarepuud — kõverad puud paadi seespool, mille külge paadi laudad on kinnitatud.
Kagu — SO., tuul lõuna ja hommiku vahel ; keskhommiku tuul.
Kahukala, ahukala — kohevile, laiali.
Kahvel, vli — puu, mille abil puri üleval lahti hoitakse (alusel, laeval).
Kaisel, sla — kõrkjas (mere kallastel).
Kaislik, u — mererand, koht, kus palju kõrkjaid kasvab.
Kajut, i — tuba laevameeste elamise tarvis alusel, laeval.
Kal'jas, e — kahemastiline alus ; mastidel otsas tengid.
Kal'ts, i — ümargune ehk vähe laiavõitu sile puupulk, mille ümber võrgu kudumise juures võrgusilmad tehtakse ; kalts on jämeduse poolest mitmesugune, kuidas võrgu tihedus nõuab.

- Kana**, kanad — keula ja pära peal olevad kõverad puud, mis laidasid (v.) keul- ja pärapuude küljes kinni hoiavad (paadi-kanad).
- Kangastama** — kajastama, asju õhus nägema, mis juures asi tagurpidi paistab olema; kangastamine juhtub kõige rohkem ilusatel kevadistel hommikutel.
- Kehvel**, vli — mere sees olev kivine madal koht, kus laine murrab; k. on iseäranis tihti neemede otsas.
- Keil**, i — uisk; terasest tehtud abinõuu, millega jää peal liugu lastakse ja mille abil jää peal ruttu edasi võib liikuda.
- Keilima** — uiskudega edasi liikuma, liugu laskma.
- Ketsud**, e — rüsa-suudme ees olev iseäralik ümberpiiratud koht, kust kalad rüsa pärasse lähevad (v. kariaiad).
- Kardingid**, ite, kardinad — aluse kaarte peale löödud laudad seespool; kardingite ja teki vahel on laeva ruum.
- Kari**, — veepinnale ulatav kivistik meres; kalda lähedal olev saar, mis ainult suure veega saar on, — vähese veega on maaga ühenduses.
- Karipealne** (karipäälne) — sõmera liivapealne merekallaste läheduses, kus rohtu ei kasva.
- Kariaiad** — rüsa jagu suudme ja tiiva vahel; välimise tiivaga loogeliselt ümberpiiratud koht. Tiiva mööda ranna poolt tulles sattuvad kalad esiteks kariaidadesse ja sealt rüsa pärasse (v. ketsud).
- Keul**, a — paadi esimene ots, mis sõudmise ehk purjetamise ajal eespool on.
- Keulakapp**, i — kuiv, kapi sarnane panipaik keulas; keulakapis hoitakse asju, mis niiskust kardavad.
- Keulpuu** — kõige esimene paadi puujagu, mille külge laudad keulas on kinnitatud.
- Kiil**, i — laeva aluspõlv (alusel kõli).
- Kiikar**, i — pikksilm, teleskoop.
- Kimmid**, e — umbes poole tolli paksused katuse pilpad; lähevad sindlitest sellepoolest lahku, et nad igalt poolt ühepaksused on ja neil soont serva sees ei ole; toodakse Soomest
- Kivid** (kived) — väikesed ümargused, pikergust laadi siledad kivid, mis võrkude alla seotakse; kivid hoiavad võrgu sirge ja vajutavad ta tarvilisesse sügavusesse (võrgu kivid).
- Kiviraam**, i (kiveraam) — väheldane kast, mille sisse võrgukivid pandakse; kastil on käepidemed küljes, et parem kanda oleks.
- Kivirihmad** (kiverihmad) — paelad, mille abil kivid võrgu alla seotakse; kivirihmad on alumise võrgupaela külge kinnitatud, üksteisest umbes 2—3 jalga eemal; k. on umbes jala pikused, kaheharalised, umbsed; otsa tehakse lenks ja pistetakse kivi läbi.
- Kivistama** (kivestama) — võrgule kiva alla siduma.
- Klaarima** — selgima; selgeks minema, saama.
- Klaashoone** (klaasuane) — eeskoda (balkon) klaasist.

- Kliiver, vri — kolmenurgaline puri purjuka eesotsas, keulas.
- Kliiverpoom (kliiverpoam), i — keula peal olev puu, mille külge kliivri köied on kinnitatud; kliiverpoom jookseb otsekohe ettepoole.
- Klitsrihm, a — nõor, millega puri masti külge on seotud.
- Kloba, klobad — laua-, puutükid, mis ülemise võrgupaela külge on kinnitatud, et võrku vee peal ehk tarvilises sügavuses hoida (v. leeter).
- Klutsik, u — raud toll, sõud, (rikutud vene sõna уключина).
- Klüüs, i — ankruketi jooksu koht aluse keula peal; raudkonks, silmus, kust kett läbi jookseb.
- Koetama (kuetama) — võrku merest välja vedama ja jälle ilma kuivatamata sisse laskma, iseäranis kudu-kala püüdmise juures.
- Koets, koerus, koer, koersi (kuets, i) — väikene kolmenurgaline puust, luust ehk sarvest valmistatud raskus, mis võrgu kudumise juures võrgu serva külge kinnitatakse ja mis oma raskusega võrgu silmad lahti hoiab, nii et kuduja ilma suurema ajaviitmata käbi (v.) silmast läbi võib pista.
- Kohuma — murdlaine hari ülevalt alla langema.
- Kons, u — paadi parda külge kinnitatud raudsilmsed, kus peal nooda vinna otsad seisavad.
- Kopp, i, koppar, i, tokunoku — väikene puust haamri sarnane riist, millega talvel paadi küljest jääd lahti taotakse.
- Koppar — v. kopp.
- Korbik-lained — suured lained, mis kordamööda valju tuulega käivad (3–6 lainet järjest).
- Koud, gen. koui ehk kouvi — nõor, köis, millega puri alt kinni peetakse; koudidega seatakse puri nii kuidas tarvis on; koudid, hari-likult kaks, kinnitatakse purju alumise serva välisesse otsa.
- Kouiaugud — paadi parda lähedal, kaarte ja laudade vahel olevad ümargused augud, milledest tarvilisel korral koiud läbi pandakse, et purjut parem hoida oleks.
- Kous, i, kousid — ümargused tsiingist rõngad ehk nõoriga ära palistatud augud purje nurkades; kousidest käivad nõörid läbi, mille abil puri köite ja priistangi (poomi) (v.) külge kinnitatakse.
- Kreitsima — 1. vastu oleva tuule puhul laevaga edasi tungima. 2. katki lõigatud köie, nõöri otsa niidiga, paelaga kõvaste kinni siduma, et köis, nõör üles ei aruneks (v. surlama).
- Krootseil, i — tagumine puri alusel, laeval.
- Krubalas — üheskoos, lähestikku.
- Krummima — keerutama, vedama (noota); tõmbama (piipu).
- Kräsnabörr, i — väikesed segakalad (Neemes).
- Krüssama — v. loovima ja kreitsima; tarvitatakse harvaste.
- Kummuma — vee peal kummuli minema, põhja ülespoole keerama, ümber minema (paat, alus jne.).

Kupp, u — puunui, millest pikuti peenike puu läbi käib. Pikuti läbi-jooksva puu alumise otsa külge on väikene raskus (kivi, rauatükk jne.) kinnitatud; see peab kupu otse; ülemine ots, kupula b a, on natukene laiem; selle külge kinnitatakse tihti riidest lipukene, ehk sügisetil pimedatel öödel latern tulega. Kuppu tarvitatakse võrkude juures. Võrkude merde laskmise juures seotakse võrgu köie ots kupu külge; kupp on märgiks, kus kohal võrgud meres on.

Kurpakingad — madalad, saapa sarnased kingad, millel tallad all; enamiste silmadega (naister.) ehk pannaldega (meesterahval).

Kuunar, i — kahemastiline laev; esimeses mastis raad.

Kuunarseil — keula puri, esimene puri laeval.

Käbi, gen. kävi — puust süstiku sarnane asi, mille peale võrgu kudumise ehk parandamise juures lõng keritakse (Viljandi pool hüütakse käbi ui'ks).

Kängunannid — lihaga, ehk ka palja liha soolveega keedetud, kooritud kartulid (tervelt).

Kävitama — võrgu kudumise kävi (v. käbi) peale lõnga ajama, kerima.

Kõrend (korend), a — pikk, sile ritv, mille peale võrkusid kuivama pandakse (maal lõngu).

Kõrgelänts (korgelänts) tuul — WNW tuul.

Köishark (köis-ark) — pukkjalg, millest põigiti puud on läbi pandud, kus otsas köied, leetred, poojud, ankrud jne. ripuvad.

Köli — aluse põhjapuu (kiili) peale pandud puutald; paadil on trae.

Kõmbas, kõmpad — laia otsaga paadi päras olevad kõverad puud, mis tagumist põiki lauda ja külje laudu ühendavad.

Külgvitsad — väljapoole paadi külgedele kinnitatud kõverad ridvad. Külgvitsad kaitsevad paadi laudu paadi kaldale tõmbamise ja sisse lükkamise juures õerumise ja vigastamise eest.

L.

Laagvesi — arstirohi, mis mitme haiguse vastu hea olevat; toodakse Soomest salakaubana sisse. Soomes nimetatavat seda „alvaja vesi.“

Labidas — abinõuu, millega jäätükid nooda sisselaskmise aukudest välja aetakse.

Laerik, u — hukkaläinud laevade tükid ja muud puud ning asjad, mis merest saadakse, mida torm kaldale ajab; tarvitatakse ainult ainuses.

Laht, lahe — mere jagu, mis kaugele mannermaa sisse tungib.

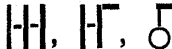
Laiad — lauad, paadi külgedel, millest paat on tehtud; paadid on hari-likult 5—7 laida kõrged.

Lapikingad (labikingad) — nahast õmmeldud tossu (v.) sarnased silmadega kingad, ilma säärteta.

- Lapisaapad (labisaapad Rammus) — nahast õmmeldud ilma taldadeta säärega saapad (v. tossud).
- Lappama — võrku merest välja võttes paadi põhja ringidesse panema.
- Laug, ui — 1. madal, libamisi (merepõhi, rand). 2. vähekeerutatud (lõng, nõör).
- Laum, a — 1. rasva, vere jne. kord mere vee peal, mis vett läikima paneb ja nagu valgeks teeb. 2. valge viir meres vaikse ilmaga.
- Laumama — valendama rasva, vere jne. mõjul mere-vee pind; räagitakse: vesi laumab.
- Laskma (laskema) — võrkusid, noota meresse panema.
- Leeter, leetrid (lieter) — suured korgi tükid, ümargused, kandilised, vahest ka puust ehk üsna väikesed paari toobi suurused poojud (v.), mis võrku parajas sügavuses hoiavad. Tarvitatakse siis, kui võrkudega „pooles vees“ kalu püütakse. Võrkude rivisse (v. ribi) sidumise juures pandakse iga kahe võrgu vahele üks leeter.
- Leetselg (lietselg) madalik, veepinnale kerkiv liiya seljandik meres; sünnib sagedaste tormi läbi: torm ajab liiva miski kindla asja vastu hunnikusse, teine torm viib aga sagedaste jäljetumalt ära.
- Lei — all tuule olev parras laeval.
- Lenksima — köit ringidesse (lenksudesse) panema.
- Liik, liigid — nõör, pael purje servas.
- Liikima — purjele nõöri äärde ajama (õmblema).
- Lima — peenikene niidi sarnane rohi, mis mere põhjas kasvab; ta on rohelist karva.
- Loet-tuul (luet-tuul) — NW tuul, loode poolt puhuv tuul, põhja ja õhtu vahel.
- Loet-põhi (luet-põhi) — NNW kaar; NNW tuul.
- Loode — NW kaar põhja ja õhtu vahel.
- Loovikang (lo^oavikang) — loovimise juures paadi sihi muutmise vahe.
- Loovima (lo^oavima) — vastuoleva tuule puhumise korral paadiga vinta-vänta, mitmesuguses sihis purjutama, edasi tungima.
- Louskiil, i — põhja all olev puu alusel.
- Lousvall, i — nõör vastu masti, millega puri alusel üles tõmmatakse.
- Luhvama — laeva, paati jooksu peal vastu tuult pöörama.
- Luart, rdi — pealt tuule olev parras laeval.
- Luup, gen. luubi — paat laeva peal; suurem paat reisude jaoks.
- Länts-tuul — W, lääne, õhtu tuul.
- Lõugas (lougas) — maa sisse tungiv merekäär.
- Lõunat (lounat)-tuul — S, lõuna tuul.
- Lõunat-edel (lounat-edel) tuul — SSW tuul.
- Lõunat-kagu (lounat-kagu) tuul — SSO tuul.

M.

- Mander**, dri — kindelmaa, mannermaa (Rammusaares).
- Mast**, sti — pikk, otsekohe püstiseisav puu laevade, aluste, paatide peal, mille külge purjevärk (taklas) kinnitatakse.
- Mastikand**, nna — neljakandiline auk paadipõhjas, kuhu masti alumine ots sisse pandakse.
- Mastikramp**, -mbi — kõver raudkramp, millega paadi mast piidalaua külge kinni pandakse.
- Mastipiit**, da — ümargune õnar paadi piidalaua sees, kuhu mast mahutatakse ja teiselt poolt krambiga piidalaua külge kinni pandakse.
- Merekriit**, -di — pehme punakas-pruun kivi, mida mere äärest leitakse, ja millega puu peale kirjutada sünnib.
- Mitka** (rikutud vene sõna мѣтка) — märk, mis teatud süldade järele nooda kõite külge pandakse ja mille järele nooda vedajad teavad, et noot otsekohe on. Tarvitatakse väga vähe; rohkem pruugitavam on märk (v.).
- Muks**, -su — käbi, iseäranis männi käbi (Ihasalus).
- Murdlane** — vahutav laine; kaks üksteise vastu põrkavat lainet; ka tapet-laine.
- Mutikriit** — vaata meretriit.
- Mäele tulema**, minema — rannale tulema, minema.
- Märk** (merk) — 1. lihtne kriipsude ehk ringide ühendus, mida keegi oma asjade peale teeb, et võõraste asjade hulgast oma ära tunda; vapp, õuemärk; igal rannamehel on oma märk

(näit.: jne.),

mida ta oma varapärijale edasi pärandab. Kui, näit., poeg ise-oma-ette elama hakkab, siis muretsseb ta omale uue märgi, mida ta jälle oma varapärijale pärandab jne. 2. vaata mitka.

- Märlak**, u — katkilõigatud kõie otsa kõvaste kinni sidumine niidi ehk nõõriga, et kõis üles ei arunek.
- Märlama** — katkilõigatud kõie otse niidiga, paelaga kõvaste kinni siduma, et kõis üles ei arunek (v. kreitsima).
- Märling** — niit, lõng, millega märlatakse (laevameestel).
- Märmima** — vaata märlama.
- Mõedupael** (miedupael) — raskus — kivi, rauatükk — pika nõõri otsas, millega võrkude sisselaskmise juures mere sügavust mõõdetakse.

N.

- Naabel**, naablid — pööra sarnased puutükid paadi parda ehk masti küljes, mille ümber kõit, nõõri seotakse.
- Naap**, -bi — konks aluse parda küljes, kuhu mitmed kõied ja nõõrid kinni seotakse.

N a a r, a — konksiline puu, kuhu veel ka naelu on sisse löödud, millega merepõhja jäänud võrkusid, õngesid jne. üles otsitakse; ühele küljele on mingisugune raskus (kivi, raud jne.) kinnitatud, et naar põhjas käiks.

N a a r a m a — naaraga merepõhja mööda võrkusid, nootasid jne. otsima,

N a g a, **n a g a a u k** — paadi põhjas olev auk, kust paadil kuival maal vesi välja lastakse; naga on pãras.

N a g a p u l k — pulk, mis vee peal olles paadi naga-augu ees on, et vesi sisse ei tule; ka **n a g a t r o p p e** — kui see riiderãbal on.

N a k k i d (ka **n a g i d**) — paari sülla pikused kõrendad, kuhu pulgad reha kombel sisse on löödud, mille peal võrkusid kuivatatakse.

N a t t, -ti — abinõuu, millega kalad merest ära korjatakse, kui nad võrgu vedamise ajal merde tagasi kukuvad; pika varre otsas on väikene võru, millel adikast kott põhjaks on.

N a t t i m a — võrgu vedamise juures merde kukkunud kalu natiga ära korjama.

N a s t, -sti — jãme kõis.

N e e l (niel) — rüsa pãras olev sisse poole ulatav jagu, mis kitsamaks läheb ja kitsa avausega lõpeb; kalad lähevad neelust sisse, aga ei oska enam välja tulla.

N o o t (noõat) — kalapüüs, koti moodi, lõngast kujutud.

N o o d a p ä r a (noõadapera) — nooda koti moodi jagu.

N o o d a r e i e d — kahelpool pãra olevad pikad võrgu sarnased kangad, mis nooda vedamise ajal kalad pãrasse kokku kogub.

N o o d a s o p p, -pi — noodapãra viimane ots.

N o o d a s u u d m e — noodapãra suu, algus, kust kalad sisse lähevad; suudme on ka rüsal.

N o u k i m a — alus suurte lainete mõjul üles-alla tõusma ja jälle vajuma; kõikuma.

N ä ä d i n g, i — vee peale külmetanud õhukene jää-kord, mis veel peal ei kann.

O.

O n g i m a — õngitsema, õngedega merest kalu püüdma.

O o b r i - a u k — auk paadi kaare ja laia vahel, kust paadi põhja kogunud vesi läbi voolab.

O o n (oõan) — vilets, paha, halb; sellest oonusti jne.

P.

P a a d i j ä r g, ri — kahe jalaga järg (teine ots on maas), mis paadile kaldal olles külgede alla pandakse, et paat küljeli ei kukuks.

P a a d i t a l d, la — paadi põhja-puu alla löödud raudlatt, mis põhjapuud kulumise eest kaitseb.

- Paat, di — vähem vee sõiduriist, 5--7 laua korda kõrge, 2—3 sülda pikk. Laudade järele kutsutakse paatisid: viielaidane, kuuelaidane jne.
- Paelutama — võrgule paela ümber serva õmblema, panema.
- Pagenema — ära taganema kaldast (vee kohta); vesi taganeb oma harilisest kalda piirist kaugemale mere poole.
- Paguvesi — madal veeseis meres; räägitakse: vesi on pagus.
- Pank, ga — suur tükk (jääd, liha jne.)
- Parras, gen. parda — 1. paadi serv, pool; paadil on kaks parrast — parem ja pahem; 2. mere põhjas olev sügava ja madala vahe koht, veer.
- Parraspuu — paadi seespool, üleval servas olev kandiline puu, mille külge servalaud on kinnitatud; paadi servapuu.
- Paterdama — jalgadega midagi ära määrima, sodi täis ajama; palja jalgadega vee sees solama.
- Peakõis (pääkõis) — kõis, millega mast keula külge kinnitatakse.
- Peastma (päästama) — võrku päästma — võrkusid merest välja tuues lahti arutama, mis juures kalad võrgust välja raputatakse.
- Peli, pelipakk — rull, vinn, mille abil aluse, laeva ankur merest välja tõmmatakse, pelitakse.
- Pelima — aluse, laeva ankrut merest välja vinnama.
- Piibama — last jala peal kiigutama; üks jalg pandakse põlve peale, laps pandakse labajala peale istuma ehk püsti seisma, võetakse lapse kätest kinni ja kiigutatakse üles-alla.
- Piidalauad — istepingid paadis; neid on harilikult kaks paadi peale: keulas ja keskel; piidalaudade peal istutakse sõudmise ajal.
- Piidapõlv (piidapolv) — kõver puukonks, millega piidalauad (v.) paadi küljes kinni on.
- Piik, gi — tuur; abinõuu, millega jää sisse auku raiutakse.
- Piikvall, i — nõör, kõis, millega aluse puri ülesse tõmmatakse; jookseb välimisest kahvli otsast masti ülemise otsa külge.
- Pirkel, i — ritv nurgeti üle purje, üks ots purje ülemises välimises, teine alumises sisemises otsas, millega puri purjetamise ajal lahti hoitakse; p. tarvitatakse rohkem saarte peal; harilik — priistang (v.).
- Pitsima, pitsama — jätkama; kaht köit, nõöri üksteise otsa jätkama, nii et jätku koht mitte väga jämedaks ei lähe: ülesarutatud köieotsad pandakse ristamisi üksteise vastu, kuna keermete otsad kordamööda terve köie keermete vahele topitakse (keere — keeme — d).
- Plagu — riidest lipp masti otsas.
- Plank, gu — paks laud, millest aluse kere on tehtud.
- Pooju (poāju) — pl. — d, — õlleankru sarnased puunõud, millega võrkusid parajas sügavuses hoitakse. Poojusid on rivis (v. ribi) harilikult kaks, kummagis otsas üks.

- Poolik** (po^oalik), u — pool tündert, silgumõõt.
- Poom** (po^oam) — puu, millega purju alumine serv sirgeks lükatakse.
- Poomitrope** (po^oamitroppe) — kõiest silmus, kuhu poomi ots sisse pandakse.
- Poostas** (po^oastas) olema — jäätükkidega kaetud olema (rand).
- Poru** — kivi, 10–30 naelane, millega võrgud merepõhja kinnitatakse; täidab ankrud aset.
- Priistang**, i — ritv, millega puri purjetamise ajal lahti hoitakse (v. pirkel).
- Prikkama** — paati takka otsast ühe aeruga sõudma. (Hiidlane nimetab seda „jollerdama“).
- Pudingid** — aluse parda küljes olevad raudkonksud, millest vandid läbi käivad.
- Puhkema** — (laine), — kokku langema, ära kaduma; räägitakse: laine, murdlaine puhkes ära = laine ei ole enam kardetav.
- Pukk, pukkid** — käbid, iseäranis männikäbid (Kaberneemes); ka mukkid, muksud.
- Pukkjalad** — kahe-kolme sülla pikused palgid püsti pandud, mille otsa laudadest väikene käsipuudega ümberpiiratud plats on tehtud. Pukkjalgasid tuleb saarte peal ette, ja sealt silmavad saaremehed hülgeid ja muid asju merele; pukkjalgade otsa mindakse p. j. külge tehtud redeli abil.
- Pull, pullud** — väikesed korgitükid, tolli 4 pikad, umbes 2 tolli laiad ja tolli paksused, mis võrku, noodareisi, rüsatibasid vee peal hoiavad, ehk vee sees sirged peavad. Ennemalt valmistati pullusid kasetohust — keerati tohi palavuse käes kokku ja lükiti need võrgupaela — ehk männikoorest (männi k a a r n a s t, — Rammu murdes) või puust.
- Pullutama** — võrgupaela külge pullusid panema.
- Pumbulas**, la — mõne taime mari, iseäranis „kibuvitsa pumbulas, karduli pumbulas.“
- Pump, ba** — paadist vee väljatõmbamise abinõuu.
- Pumpama** — vett pumba abil üles tõmbama.
- Puri**, gen. purje — lai, tihe riie, masti külge kinnitatud. Laiialaotatud purje vastu puhub tuul ja ajab nii paati edasi.
- Purjak**, u, — purjukas, ka — paat, alus, laev, mis purjede abil edasi läheb; purjepaat jne.
- Purje-ain** — purje otsas olev silmus.
- Purjetama** — purjepaadi ehk -laevaga sõitma.
- Puudus**, e — merepõhjas olev terava otsadega kivi, laeva risu, ehk muu asi, mis nootaid ehk võrkusid purustab, kui need tema vastu puutuvad; sagedaste lähevad võrgud nii kõvaste puuduse taha, et neid enam kätte ei saagi.
- Pära** (pera) — tagumine ots paadil, noodal, rüsal.

- Pärakapp (perakapp) — kasti sarnane panipaik paadi päras.
- Päraots (peraots) — auk rüsa tagumises osas, kust kalad välja võetakse.
- Pärapuu (perapuu) — kõige tagumine paadi puu jagu, mille külge paadi küljelaudade otsad päras on kinnitatud. Pärapuu külge kinnitatakse ka tüür.
- Pärarull (perarull) — noodapaadi päras olev rull ehk hark, millest nooda vinnamise ajal köis üle jookseb.
- Pärituul (peraline) — takka puhuv tuul purjetamise juures.
- Pääauk — auk, millest noodaga jää all kala püüdes noot kaladega välja võetakse.
- Põhjapuu (pohjapuu) — kõver jalase moodi puu paadi põhjas, mille külge paadi esimesed laudad kinnitatakse; paaditald, mille peal paati hoitakse, kui teda merest välja vinnatakse.
- Põngad — kõverad, otsekohesesse nurka raiutud puud, mis piidalaudu paadi küljes kinni peavad.
- Pöörm — aeru käepide, v. aer. (Järgneb.)

Kirjandusline ülevaade.

P. Peters. „Ema ja laps“. Edu kirjastus, Peterburis 1909. Lhk. 209. Hind 1 rbl.

Nooresoo kasvatamise küsimus on sedavõrt tähtis, et sellest ükski mõistlik inimene vaikides mööda ei pääse. Iseäranis elavaks ja tähelepanemise vääriliseks on ta küll alles viimastel aastakümnetel saanud. — Uuemate füsioloogiliste ja psühholoogiliste uurimiste najal asendatakse endise sõnakuulmise ja autoriteedi kummardamise peal põhjeneva kasvatus asemele uus, n. n. loomulik ja vabakasvatus — igakülgelt tugeva ja vaba inimese kasvatamine. Uue eksperimentalse või katselise uurimise viisi varal otsitakse teesid ja abinõusid, mis kõige õigemalt ja kindlamalt, laste loomusega aga kokkukõllasse jäädes, uuele sihile viiksivad. On koguni uus kasvatuseteaduse haru — pädalogia või lasteteadus — tekkinud, mis peajasjalikult altkooliealiste laste kasvatamist käsitab.

Meil on aga koduse lastekasvatamise küsimus senini liiga vähe tähelepanemist leidnud. Asjalugu peaks küll teisiti olenema, sest kodune kasvatus on pärastise nooresoo kasvatamise aluspõhjaks. — Sellest vaatekohast välja minnes, tuleb küll P. Peters'i raamatut „Ema ja laps“, kui esimest kevadet kuulutatavat pääsukest, igatahes tervitada. Nagu aga esimene pääsukene veel kevadet ei too, nii ei ole ka Peters'i töö mitte ilma vigadeta ja puudusteta.

Raamatu „Ema ja laps“ peaveaks tuleb küll loogikalise järjekindluse puudust pidada. Nii seletab autor esimeses peatükis, et lapse kasvamise ja kasvatamise loomulikule sihile — igakülgelt tugev ja vaba ini-

mene — jõudmiseks kaks peaabinõuu on olemas: 1) hea eeskuju ja 2) harjutamine tegevuses. Edaspidises arutamises ta aga nende kasvatamise peaabinõuude vahel vahet ei tee. Head eeskuju, harjutamist tegevuses, uusi juhtmõtteid, praktilisi näpunäiteid jne käsitavad peatükid — ülepea 140 lhk. peal tervelt 64 peatükki — on kõik läbi segi pillatud, nii et lugeja alatasa sunnitud on ühe mõtte juurest teise juure kargama ja vähe aja pärast jälle endise mõtte juure tagasi tulema. — Ka käskiva tooni asemel oleks soovitamam olnud nõuuandvat tooni tarvitada. Praegu tuleb sagedaste ilma tahtmata tundmus, nagu oleks meil mõne korpuse komanderiga tegemist.

Muudest silmatorkavamatest mõtte vassingutest tuleks järgmisi tähendada. — Peatüki „Räägi lapsega kaksikkõne kujul ja näitlikult“ (lhk. 110) algul loeme: „Harilikult seletatakse lastele. Niisugune kõneviis ei ole aga hea. Kui su seletuses mõni koht lapsele arusaamata on, siis katkeb tal su seletusest arusaamise lõng ja kõik su järgnev kõne on päris asjata“. . . (Just nagu koolipingil, kus laps vagusalt istudes, käed laua peal, enne suud lahti ei tohi teha, kui talle selleks luba antakse. J. K.). Edasi loeme: „Kaksikkõneviis pakub lapsele hoopis rohkem tegevuse võimalust. Sin a küsid, laps vastab“. (Arvendus minu. J. K.) Kui aga laps mitte õiget vastust ei oska anda, siis kästakse küsimisi parandada, muuta, ehk mõnda juhtivat küsimist tarvitada. Edasi õpetatakse näitlikult, kuidas 9 pea ja 4 juhtiva küsimise varal „last otsust tegema juhtida, et loomade peksmine kuritegu on“. — Missuguseid vastuseid emad oma küsimiste peale lastelt peavad nõudma, selle kohta loeme 113 lhk.: „Lapsel lase täielikult, selgel ja kõlaval keelel oma küsimiste peale vastata. Kui laps küsimise peale: Mis tehaakse laua peal? (Arvendus minu. J. K.) vastab: süüakse — siis on see ehk küll õige, kuid poolik vastus. Täielik vastus on: Laua peal süüakse. Täielikud vastused harjutavad lapse keelt“. . . — Justament nagu mõnest vanast võõrakeele loomuliku õpeviisi metodikast sõnasõnalt välja kirjutatud Tuleb hoiatada, et mitte mõni ema asjata niisugust küsimiste-kostmiste gümnastikat oma lastega kordama ei hakkaks, nagu seda Peters õpetab.

Juba järgmises peatükis (lhk 115—117) käsib autor ema lastele ette lugeda, jutustada, laste küsimiste peale vastata ja neile sellest, mis neid huvitab, pikemalt seletada. (Arvend. minu. J. K.). Umbes samasuguseid mõtteid leidub ka 123 lhk. ja mujalgi veel. Nii jääb viimati ikka arusaamataks, mis tarvis autor eelpool tsiteeritud peatüki üleüldse on kirjutanudki. — Vildak on ka Peters'i arvamine (lhk. 121), nagu saaks väikeseid, aasta või paari vanuseid lapsi täieste nendesamade reeglite järele rääkima õpetada, kuidas seda koolipingil võõrakeele õpetamisel tehtakse.

Peatükk „Rikasta lapse kodumaa tundmist“ (lhk. 128—131) on nurjaläinud katse „vihatud rahvuslastele“ hoopis anda. Kuidas aga lapse kodumaa tundmist rikastada, sellest pole peale mõne vesise lause, mis pealegi asjast kõrvale sihivad, mitte midagi.

Lisas, mis ühe neljandiku tervest raamatust välja teeb, on veel 8

peatükki. Siin korratakse juba eelpool ettetoodud mõtteid vähe laiemalt ja ka vestetoonil, antakse praktilist juhust, kuidas lastele nende sündimise üle tõtt rääkida, lapsi lugema, kirjutama ja arvama õpetada jne. Parem neist peatükkidest on juba enamalt „Edu kalendri“ sabas ilmunud „Hallpea kooliõpetaja kõne noore pereemaga laste mänguasjade üle“. Mis tarvis aga lookene „Paigatud püksid“ raamatu lisasse on sattunud, jääb koguni arusaamataks. — Eeskõnes ütleb autor, et osa vähemaid peatükka saksa keelest H. Schulz'i järele olla tõlgitud, kuid unustab aga tekstis ära tähendamata, missugused peatükid Schulz'i omad on.

Et see aga esimene katse on eesti keeles kodust lastekasvatamist uuele ja loomulikule alusele juhtida, siis tuleb küll seda raamatut, ettetoodud puuduste ja vigade peale vaatamata, igale lapsevanemale soojalt soovitada. Pealegi on kaugelt suurem osa peatükkisid stiili ja mõtte poolest hästi ladusad, sisukad ja kõigile arusaadavad.

J. Kents.

Eesti Kirjanduse Seltsi liikmete nekrologid.

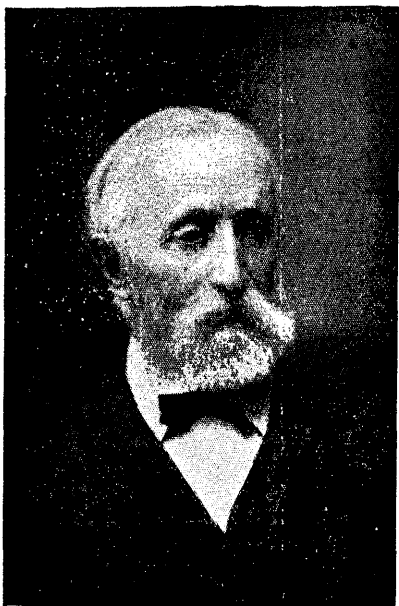
Prof. Dr. phil. **Leo Meyer**

oli Eesti Kirjanduse Seltsi esimene auuliige. Üleüldine liikmetekogu koosolek 4. jaan. 1910 soovis teda 80. sünnipäevaks valimisega auustada, mis suvel oodata oli. Aga surm tuli kärmemine vahele ja koristas rauga hauda.

Leo Meyeri elukäik on vaikne ja tasane, nagu teadusemehel kunagi. Ta sündis 3. juulil 1830 (u. k. j.) Bledelnis Hannoveri ligidal, kus isa kirikuõpetaja ja superdent oli. Vanemate majast pärandas poeg ühes algusõpetusega vaga kristliku meele ja sooja osavõtmise usulistest küsimustest, mis eluotsani kestis ja teaduselistes harutustes ilmus. Lihavõttest 1844 kunni Mikklipäini 1848 käis ta Hannoveri lüzeumis, siis veel aasta otsa Hohenlindeni gümnaasiumis. Lihavõttest 1849 kunni Mikklipäini 1853 õppis ta Göttingeni ülikoolis võrdlevat keeleteadust ja Germani keeli. Suurt mõju avaldas tema peale siin Sanskriti professor Theodor Benfey, kelle kirjanduselisi plaanisid, Kreeka juurteleksikoni ja grammatika kirjutamist, ta hiljem teoks tegi. Siis viibis ta 1½ aastat vanemate majas Uslaris ja uuris nimelt Gooti keelt ja olu, sell alusel, mis ülikoolis germanist Wilhelm Müller oli rajanud. Viimaks täiendas ta oma teadmisi Berliini ülikoolis, kus ta kuulsa Jakob ja Wilhelm Grimmiga, Franz Boppiga ja Moritz Hauptiga tuttavaks sai ja neilt rohket äratust kodupaika kaasa võttis. Märtsikuus 1856 promoveris ta Göttingeni ülikoolis doktoriks ja heitis sellesama aasta sügise keeleteaduse eradotsendiks. Esimese ja kõige rohkem lugupeetud kirjatöö põhjal „Vergleichende Grammatik der

griechischen und lateinischen Sprache“ (1856) tõsteti teda küll 1862 Göttingeni erakorraliseks professoriks ja nimetati „Göttingeni Teaduste Seltsi“ liikmeks, aga alles 1865, kus teda Tartu kutsuti, paranes ainealine seisukord seda võrd, et omale perekonda võis asutada.

Tartust leidis Leo Meyer laialise ja tänuliku tööpõllu. Uueste asutatud Saksa ja võrdleva keeleteaduse õpetool pakkus võimalikkust suuri hulka õpilasi oma ümber koguda. Peale Sanskriti luges tema veel võrdlevat keeleteadust, iseäranis Ladina ja Kreeka keele vahekorra üle, ja seletas Ladina ja Saksa keeli tekstisid. Armsam ettelugemistest oli temal küll Tacituse „Germania,“ praktilalistest harjutustest Homeruse laulud.

Prof. Dr. phil. Leo Meyer.

Teised tekstid tõivad teda Liivimaa ajaloole ja tema hallikatele lähemale. Ühest kõige vanemast algkirjast valmistas tema 1876 teaduslise väljaande: „Die ältere livländische Reimchronik. Mit Anmerkungen, Namensverzeichniss und Glossar.“ Muidu koondas ta oma jõudu keeleteaduse heaks.

Ainult üks asutus leidis Tartust, mis Leo Meyerit laiemale tegevusele meelitas: Õpetatud Eesti Selts. Selle seltsi kahest töoharust, Eesti keele harimine ja kodumaa ajaloo uurimine, tõmbas teda kui keelemeest muidugi iseäranis esimene oma poole. Veel enne, kui ta augustikuus 1865 Tartu jõudis, tutvustas ta ennast omas vanas kodus

Eesti keelega, niipalju kui selleaegsed abinõud lubasivad. Ühes Õpetatud Eesti Seltsi aastapäeva-kõnes (1894) jutustas ta ise, mis kimbatusesse esimene õpitud Eesti keeli sõna „ei ole“ teda saatnud. Ta teadnud, et on „es ist“ tähendab, ja ei „nicht,“ aga kui ta ei on ütelnud, naerdud teda välja ja parandatud ei on — ei ole'ks. See keele iseloom negatiivlikus konjugatsioonis ajanud teda nähtusele põhjust otsima. Esimene samm tundmata keele valda oli astunud ja sellele järgnesivad mitmedkümned aastate jooksul. Väliseks sundijaks sai temale veel Õpetatud Eesti Seltsi presidendiamet, mida tema 6. veebruarist 1869 kuni 5. maini 1899 s. o. Tartust lahkumiseni pidas. Sest tuuled tormid, mis sel ajal kodumaa ülikooli üle lõõtsusivad, kangutasivad ka nii sügavasse juurdunud puu, nagu Leo Meyer seda oli, vanast pinnast välja. Jõuluõhtuks 1898 jõudis temale ministeriumist lahtilaskmisekirja kätte. See vapustas rauka nii valusalt, et ta uueks koduks saanud Tartust ära läks ja sündimise- paika tagasi rändas. Tema hingeõhk, õpetamine ülikoolis, oli kinni sulatud. Sa ei suutnud siin kauem viibida. Preisi kultusminister tegi temale võimalikuks uueste endisele, 34 aasta eest mahajäetud tööpõllule asuda: teda nimetati Göttingeni ülikooli professor honorariuseks. Siin luges ta veel 10 aastat otsa väiksemas ringis keeleteaduse üle. Aga oma ümbrusele jäi ta ikka võõraks, seda enam, et pea peale tagasi- rändamist surma käsi armastatud abikaasa ära koristas. 1906 vaatas elu viimast korda lahkeste vanamehe peale tagasi, kui ta oma 50. aastast doktorijubileumi pühitses ja oma neljakõitelise „Handbuch der griechischen Etymologie“ valmis sai. Teaduse-maailm imestas, et vana Leo Meyer ikka veel elas. Teda oli juba surnuks peetud. Nii vaikseks oli kõik tema ümber jäänud. Suurt asja aga ei olnud rauga tervisest ka mitte kauem. Vanadusenõrkus sundis teda ettelugemised katki jätma. Tänavu kevade töivad ajalehed sõnumi, et ta 24. mail hingusele läinud.

Surma puhul ärkas tema endises kodus — Baltimaades — vana armastus Leo Meyeri vastu uueste hõõguma, mis auustavates jälhühüetes ilmsiks tuli. Uhkusega kordasivad Saksa ajalehed tema kohta Goethe tunnistust: „Sest ta oli meie oma.“ Ta olnud Tartu linnaga, Saksa seltskonnaga ja maapolitikaga nii kui kokku kasvanud, hääletanud üli- koolis „omamaalastega“ (mit den Inländern) vabameelsete väljamaa profes- sorite vastu jne.

Meie vaatame teise silmaga Leo Meyeri elu peale. Mis ta meile oli ja mis teda meile auustatavaks tegi, see ei sündinud mitte selle tõttu, et ta nii kui „omamaalaseks“ oli saanud, vaid selle kiuste. Kus tema „omamaalaste“ vaadetes tallitas, seal kiskusivad need vaated muidu nii teravalt ja iseseisvalt otsustavat keelemeest meile tuttavatesse kitsas- tesse piiridesse alla. Kui näituseks 1882 Eesti keele professura asutamine Tartu ülikoolis päevakorral oli ja kõik Leo Meyerilt kui Õpetatud Eesti Seltsi esimehelt ja asjatundjalt otsustavat ja lunastavat sõna ootasivad, seletas tema ootamata kombel, et Eesti keele professura täieste loomulik

ja põhjendatud nõudmine olevat, aga mõtte teokstegemise vastu seisvat ülesaamata takistus, et kedagi ei leitavat, kes asutatava professura kohusid täita suudaks! Varem aga ja hiljem teadis seesama prof. Leo Meyer küll Hurti ja Weske teaduselisest tublidusest ja peenikesest keeletundmisest kõige kiitvamate sõnadega kõneleda ja Õ. E. S. tunnistas mitmel puhul Hurti ja Wesket Eesti keeleteaduse koryphäedeks. Kuid needsamad koryphäed ei kõlbanud siiski veel mitte Eesti keele õpetooli lihtsaks esitajaks!

Kus aga Leo Meyer ennast jõudis Balti kitsastest ja kitsendavatest vaadetest vaba hoida, seal on tema jäädavat ja lugupeetavat tööd teinud. Nimelt tema presidendiamet Õ. E. Seltsis, mida tema üle 30 aasta pidas, sai ikka uueks põhjuseks Seltsi tööpõlluga: Eesti keelega, kirjandusega, arhæologiaga ja ajaloo kokku puutama, sagedaste koosolekutel liikmeid tööviljaga tutvustama ja teisi tööle äratama. Tema 30. aastasel esimehe tegevusel tõusis Õp. Eesti Selts oma paremasse õitseajasse. Selle järgu rohkearvulised toimetused ja koosolekute teated on Eesti keele, kirjanduse ja ajaloo uurimisele rikkaks varaaidaks. Iseäralist auustamist on Leo Meyer enesele selle hoolega võitnud, kellega tema vanemaid Eesti keele ja kirjanduse mälestusi unustusest päästis ehk esimest korda tuttavaks ja kättesaadavaks tegi. Tema unustamata teenistuseks jääb, et üheteise järele trükist ilmuda võisivad „Neun und dreissig Predigten von Georg Müller,“ Joachim Rossihnius, „Südeestnische Uebersetzung des Lutherischen Katechismus, der Sonntags-Evangelien und -Episteln und der Leidensgeschichte Jesu,“ „Zehn estnische Predigten aus der Mitte des siebenzehnten Jahrhunderts.“ Nüisama sügavat tänu on Eesti rahvateadus Leo Meyerile võlgu. Ainult Leo Meyeri südikal ettevõttel ja eestkostmisel pääsivad tähtsad folklore hallikad maailma: J. B. Holzmayer, „Osiliana“, O. Kallas „Achtzig Märchen der Ljutziner Esten“, „Acht estnische Volkslieder aus Herders Nachlass und dreizehn aus Wielands Teutschem Merkur (1787) nebst mehreren alten Hochzeitsgedichten in estnischer Sprache.“ Eesti vanade tekstide ja Eesti vanavara väljaandmises avaldas Leo Meyer oma Tartu tegevuse lõpul otse nooruse tuisku ja tuhinat. Kaastöölised ei jõudnud kunagi küllalt kiirelt ära kirjutada ja võrrelda, trükikoda küllalt ruttu laduda. Ta ise oli ees ja taga üle vaatamas, kihutamas, aitamas, korrekturat lugemas. Kui küsiti, miks ta nii ruttab, siis tegi vanamees saladusliku näo ja teatas, mis raskusi temale vastuvool Õ. E. S. juhatuses tegevat, kes tema püüetest Eesti kirjanduse põllul midagi ei tahtvat teada. Kaduvat tema täna ehk homme, siis olevat neil ettevõtetal ots käes. Kui Seltsi valitsus oma presidendile rahalisi takistusi valmistas, oskas ta tuttavate käest — F. Amelungilt, Rõikalt ja krahv F. Bergilt Sangastest — tarvilikud summad muretseda ja asja õnnelikult lõpule viia. Pärast Leo Meyeri lahkumist kustus Õ. E. Seltsis

tõeste see tööharu peaaegu täieste ja Leo Meyeri surmaga langes viimane kodumaaalise traditsiooni esitaja hauda, et meil ka mitte-estlased Eesti keele vastu lugupidamist avaldavad ja tema teaduselist harimist edendavad.

Kirjanduselise tegevuse kõrval tõmbavad Leo Meyeri suusõnalised kõned ja referaadid Õpetatud Eesti Seltsis tähelepanemist oma peale. Kunagi ei ilmunud tema tühjade kätega koosolekule. Ikka tõi tema ühes lühemaid ehk pikemaid teateid, tutvustas Seltsi tööpõllul ilmunud kirjandusega, populariseris teadusemeeste kehakaid ja raskeid kirjatöösid. Tema enese poolt tuli otse loovat kaastööd vähem. Puutus ju ka tema lähem teaduseharu ainult Gooti ja Eesti keele vahekorra äramääramises kokku. Mida Leo Meyer siin pakkus, ei olnudki alati nii suur ja tähtis. Mõjukam ja kaasakiskuvam oli, kuidas ta seda tegi. Igast sõnast õhkus soojust ja sisemist osavõtmist välja. Igasse lausesse pani tema südant. Madal-Saksa väljarääkimine Hannoveri murdes jagas häälele ja ettekandele iseäralist südamlikkust ja kodust värvi. Oma täit võimist näitas aga Leo Meyer Õp. Eesti Seltsi aastapäeva-koosolekutel, mida harjunud kombe järele esimees pikema kõnega avab. Nende kõnede sisu oli sügavusest kaevatud, hästi läbimõeldud ja ihutud koosseis valatud. Jakob Grimmi vaikne keeleilu ja maitsepeensus teretas kuulajaid ka õplase suust. Neile lõi see kõrget vaimulist lõbu tublit teadusemeest ilusa uurija-peaga, suurte siniste silmadega, südant võitva sõbralikkusega ja auulise iseteadvusega tund aega vaikselt kuulata. —

Nii jääb Leo Meyer meie tänulikusse mälestusesse kui lahke, soojasüdameline, heatahtlik ja energialine Eesti keele uurimise ja Eesti kirjanduseliste püüete elustamise väsimata edendaja elama. Eesti Kirjanduse Selts tegi aasta algul hästi, kui ta suurt töömeest auuga ehtis, kes ootamata pea puhkusele pidi minema. *Have, pia anima!*

W. Reiman.

Martin Tusti

sündis Inso talus, Loodi vallas, Paistu kihelkonnas 8. novembril 1873. a. Tema vanemad Hans ja Epp olivad Inso talupidajad. Esimese hariduse sai M. T. Loodi vallakoolis, pärast käis Paistu kihelk. koolis, mille kursuse ta ka lõpetas.

16-me aastaselt läks M. T. Viljandisse kaupmehe Hennok'i juure õpilaseks, kelle juure ta ka 4 a. pärast teise poe ärijuhiks sai. Õpilasesna täiendas ta oma haridust eratundide võtmisega. Pärast seda läks ta vanema venna Jakobi juure abiliseks, kes Peterburist tulnud ja Viljandisse saapa- ja nahakaupluse asutanud, ja jäi sinna 1886—1904. a. 1. märtsil 1904 hakkas M. T. iseseisvaks kaupmehiks, asutas ka saapa- ja nahakaupluse ja pidas seda ametit surmani. Peale kaupmehe ameti oli ta veel I. Vene Elukinnituse- ja II. Vene Tulekinnituse Seltsi agent.

M. T. oli omas ametis õiglane ja usaldatav, ettevõtetes avaldas agarust ja kindlat tahtmist.

Seltsielust võttis ta elavalt osa: oli Viljandi E. Põllumeeste-, Hariduse-, Koidu- ja Käsitöölise Seltsi liige ja E. Kirjanduse Seltsi eluaegne liige. Mitmes seltsis oli ta ka juhtival kohal.

Abielusse astus ta Marie Tammann'iga 9. mail 1909. Aga abielu õnn ei kestnud kaua.

Käesoleva aasta algul külmetamise järele jäi M. T. rōugetesse raskeste haigeks ja pani omad silmad 13. jaanuaril igavesele unele kinni,

Martin Tusti.

noort abikaasat leinama jättes. Tema surm tuli ootamata, tema lahkumine oli sõpradele ja tuttavatele valus.

Jüri Kirnmann †.

10. juulil s. a. sängitati Jüri Kirnmann Ambla surnuajale viimsele puhkusele. J. Kirnmanni kui Eesti Kirjanduse Seltsi liiget ja Ambla Põllumeeste ja E. N. K. S. Ambla osakonna tegelast mäletame siin mõne

tähtsama sündmusega kadunu eluloost. — Jüri Kirnmann, Jüri poeg, sündis Ambla kihelkonnas, Kukeveres Kaarli talus 5. jaanuaril 1867. a.

Algusõpetust peale koduse õpetuse sai Kirnmann Jäneda vallakoolis Jaan Lubi juures (praeguste Lubide isa).

Peale vallakoolis õppimist astus K. Ambla kihelkonna kooli, kus hra Willmansoni juhatusel kuni 1884. a. õppis. Ambla kihelkonna kool oli sel ajal suureks äratuseks ümbrusele; kes seal õpetust sai, see tahtis veel edasi õppida ja viimaks teisi õpetama hakata. Nii valisivad mitmed

Jüri Kirnmann.

õpilased omale kooliõpetaja ameti tööpõlluks. Nende hulgas oli ka Kirnmann. Tema jätkas oma õppimist Kuuda seminaris 1885—1887. a.

1888 astus K. Rakvere kihelkonda Tõrma valla kooliõpetaja ametisse. Siin töötas 6 aastat. Selle järele oli Viru-Jaagupi kihelkonnas 4 aastat noortsugu harimas. Nüüd hakkas teda aiapidamine huvitama. Ta võttis oma venna käest 2 vakamaad maad, asutas aia ja ehitas maja. Aga siin lubas teda ainult suvine aeg töö kallal kinni pidada, ja Kirnmann, kui väga töökas mees, tahtis enam harimise tööd, võttis omale Järva-Madise kihelkonda Albu valda Sääskülas kooliõpetaja koha. Seal oli K. kooliõpetajaks kuni seniajani, kus ta raskemine haigeks jäi ja 19.

juunil Tallinna Eesti arstide kliinikusse põetama viidi ja sealsamas 5. juulil suri. Temal oli mao vähjahaigus, seda lõigati, aga haigus oli vana ja teda sellest kardetavast haigusest päästa ei läinud enam korda.

J. Kirnmanni tööd avalikust elust ja seltsidest osavõtmisel tuleb kiitvalt nimetada. Tema oli kauaegne Ambla Põllumeeste Seltsi tegev liige kõnepidamises, iseäranis aiatöös ja mesilastepidamises. Kirnmann kui kõnepidaja ei ole käesoleval meeletuletusel mitte tähtis, vaid kui oma katsete, tööde ja äranägemiste aruandja. Tema oli seda kõik läbi proovinud, mis tema teistele edasi seletas ja õpetas. Kirnmann oli ka P. S. eestseisuse liige. Siis oli tema Eesti Nooresoo Kasvatamise Seltsi Ambla osakonna asutajate seas, algusest selle Seltsi eestseisuse liige ja koolikomisjoni liige. Koolipõllul oli tema tubli nooresoo harija, aga ühtlasi ka neile eeskujuks. Tema iseloomu kohta võiks seda tähendada, et tema väga tõsise olekuga oli, nalja vähe armastas ja ainult oma elukutsele ja päevamuredele elas.

Siin kaasasolev näopilt on vanemast ajast ehk Kirnmanni noorel põlvel valmistatud; vanemal eal ei ole K. ülesvõtet teha lasknud, nii et tema pärastist väljanägemist ei ole võimalik pildil näha saada.

A. Kleitzmann.

Uued raamatud 1910.

35. Kalender 1910. Tartus, 1909. H. Laakmanni tr. 16⁰ (11×18). 36 lk. R. 2 l. 500 eks.
36. Kalender 1910. Tartus, 1909. K. Reinholdi kirjastus. E. Bergmanni tr. 16⁰ (11×15) 64 lk. R. 2 l. 25000.
37. Kodu kalender 1910. Viljandis 1909. H. Leokese kirjastus. A. Renniti tr. 16⁰ (10×13). 100 lk. R. 3 l. 5000 eks.
38. Kodumaa kalender 1910. Haapsalus 1909. M. Tamwerk'i trükk ja kirjastus. 16⁰ (10×14). 48 lk. H. 3 kop. R. 1 l. 15000 eks.
39. Kooli lauluraamat. Tallinnas, 1909 A. Mickwitzi tr. 16⁰ (13×19) 98 lk. R. 6 l. 3000 eks.
40. Liiw, L u h a n, Luuletused. Tartus, 1909. Noor-Eesti kirjastus, „Postimehe“ tr. 8⁰ (14×23). 96+12 lk. Piltidega R. 24 l. 1000 eks.
41. L u n k e w i t s c h, W. Taeva laotus ja taevatähed. Eesti keele E. A. N e u m a n n. Tallinnas, 1909. „Teaduse“ kirjastus. M. Schifferi tr. 8⁰ (14 - 21). 36 lk. Piltidega H. 20 kop. R. 3 l. 3000 eks.
42. M a y n e R e i d, Tondi saar. Roman. Eesti keele kirj. Joh. Niinas. Rakveres, 1909. M. Levmanni trükk ja kirjastus. 16⁰ (12×17). 110 lk. R. 4 l. 4000 eks.
43. Missioni Sõnumed. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. 8⁰ (13×20) 16 lk. Piltidega. R. 1 l. 4200 eks.

44. Mõnda paganamaa laste elust. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. 16⁰ (11×15). 16 lk. R. 1 l. 1000 eks.
45. Ristirahva Kalender 1910. Tallinnas 1909. A. Mickwitzi tr. 8⁰ (14×19). 76 lk. R. 5 l. 1700 eks.
46. Saarlaste Kalender 1910 a. p. Kuresaares. 1909. „Arensburger Wochenblatti“ tr. ja kirjastus 16⁰ (11×15). 64 lk. R. 2 l. 4000 eks.
47. Tähtraamat 1910 a. p. Tartus, 1909. Vennaste Jürmannite kirjastus. E. Bergmanni tr. 16⁰ (11×15). 84 lk. R. 2 l. 7000 eks.
48. Tartu Maria kirikus Jõulu õhtul 1909. Tartus, 1909. K. Mattieseni tr. 8⁰ (15×22). 4 lk. Piltidega. R. 1 l. 2500 eks.
49. Truu surmani ehk armastus ei karda surma. Tallinnas, 1909. A. Hansoni kirjastus. I. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 16⁰ (12×18). 32 lk. Piltidega. H. 10 k. R. 2 l. 3000 eks.
50. Viljandi kalender 1910. Viljandis, 1909. R. Nautsi kirjastus. E. Ringi tr. 16⁰ (11×17). 32 lk. R. 2 l. 15000 eks.
51. E. O. Võta ja loe! Tartus, 1909. H. Laakmanni tr. 8⁰ (13×20). 11 lk. H. 6 kop. R. 1 l. 2000 eks.
52. Kalender ehk tähtraamat 1910 aasta peale. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. ja kirjastus. 16⁰ (10×13). 48 lk. R. 1 l. 16000 eks.
53. Kalender 1910 a. p. Võrus, 1909. X. Kestneri kirjastus. A. Pohlaka tr. 16⁰ (13×19). 80 lk. R. 4 l. 5000 eks.
54. Kalender 1910. Tartus 1909. H. Laakmanni tr. 16⁰ (11×18). 32 lk. R. 2 l. 500 eks.
55. Ristirahva Pühapäevalehe kalender 1910 a. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. 8⁰ (13×20). 54+10 lk. R. 3 l. 5000 eks.
56. Grossschmidt, O. A. B. D. raamat. Tartus, 1910. K. Jaiki raamatuk. kirjastus. G. Zirki tr. 16⁰ (12×17). 40 lk. Piltidega. H. 10 k. R. 4 l. 10000 eks.
57. Jõulu õhtu. Tartus, 1910. Hermanni tr. 8⁰ (14×20). 4 lk. R. 1 l. 2000 eks.
58. Jumalateenistuse laulud. Tartus, 1910. Hermanni tr. 8⁰ (18×27). 4 lk. R. 1 l. 700 eks.
59. Kalender 1910 a. p. Viljandis 1909. A. Tõllaseppa tr. ja kirjastus. 16⁰ (10×13) 62 lk. R. 2 l. 3000 eks.
60. Kasulik Tasku kalender 1910 a. p. Viljandis 1910. Tõllaseppa tr. ja kirjastus. 16⁰ (11×17). 106 lk. R. 7 l. 1500 eks.
61. „Postimehe“ kalender 1910. Tartus, 1910. „Postimehe“ tr. ja kirjastus. 16⁰ (9×14). 144 lk. R. 5 l. 10000 eks.
62. Kalender 1910. Viljandis 1909. W. Stedingi kirjastus. E. Ringi tr. 16⁰ (11×17). 80 lk. R. 3 l. 3000 eks.
63. Võnnu koguduse jumalateenistuse laulud. Tartus 1910. Sööti tr. 8⁰ (18×28). 4 lk. R. 1 lk. 2500 eks.
64. Erckmann-Chatrion. Prantsuse talupoja ajalugu. II. jagu 4. anne. Tartus, 1909. J. Reevitsi kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8⁰ (14×21), 97—128 lk. R. 2 lk. 1900 eks.

65. Erckmann-Chatrian. Prantsuse talupoja ajalugu. II. jagu 5. anne. Tartus, 1909. J. Reevitsi kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21). 129—158 lk. R. 2 lk. 1900 eks.
66. Lasteraamat. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. 8° (14×20). 40 lk. Piltidega. R. 3 l. 8650 eks.
67. Missiooni sõnumed. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. 8° (14×20). 16 lk. R. 1 l. 4200 eks.
68. Õige Tähtsaamat 1910. Tallinnas, 1909. A. Plompuu kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 16° (10×14). 64 lk. R. 1 lk. 100000 eks.
69. Parmi, S. A. Luige Liisu. Drama viies järgus. Tallinnas, 1909. W. Ehrenpreisi tr. „Näitelava“ kirjastus. 8° (15×22). 100 lk. H. 50 k. R. 9 l. 500 eks.
70. Rajestik, Joh. Närtsinud neiud. Tallinnas, 1909. A. Plompuu kirjastus. M. Antje tr. 16° (15×19). 62 lk. R. 5 l. 2000 eks.
71. Sarapik. Pakikandja nr. 12. Naljakas näidend kahes järgus, Tallinnas, 1909. „Teaduse“ kirjastus. M. Antje tr. 16° (13×18) 60 lk. H. 40 kop. R. 4 l. 500 eks.
72. Tähtsaamat ehk kalender. Tallinnas. K. Tamm-Stammi kirjastus. M. Schifferi tr. 8° (14×23). XVI. lk. R. 1 l. 5000 eks.
73. Tallinna Eesti näituse Kalender 1910 aasta peale. Tallinnas, 1909. Tallinna Eesti Põllum. S. kirjastus. J. ja A. Palmanni tr. 8° (13×20), 176 lk. H. 10 kop. R. 11 l. 2000 eks.
74. Tshchow, Anton, Juubeli päev. Naljamäng ühes vaatuses. Tallinnas, 1909. „Teaduse“ kirjastus. M. Antje tr. 16° (13×19). 29+2 lk. H. 25 k. R. 2 l. 500 eks.
75. Edu kalender 1910 a. p. Peeterburis 1910. „Edu“ kirjastus. „Kultura“ tr. 16° (12×17). 151+29 lk. R. 8 l. 9000 eks.
76. Hellat, P. Surma hirm ja tema seltskondline mõju. Kõne Narva kongressi tarvis. S. Peeterburis 1910. „Postimehe“ tr. 8° (14×21). 43 lk. H. 25 kop. R. 5 lk. 2000 eks.
77. Isamaa kalender 1910. Tartus, 1910. Schnakenburgi tr. ja kirjastus. 8° (14×20). 211+27 lk. R. 12 l. 1500 eks.
78. Laulu ja Mängu leht. Kuukiri Eesti muusika edendamiseks. Vastutav toimetaja ja väljaandja Dr. K. A. Hermann. Tartus, 1910. Hermanni tr. ja kirjastus. 8° (17×25). 164 lk. R. 19 l. 1400 eks.
79. Liiw, Juhann. Elu sügavusest. Tartus, 1910. K. Sööti tr. 8° (13×20). 80 lk. H. 40 k. R. 8 l. 2575 eks.
80. Sunduslised määrused Pärnu linna habemeajamise ja juukselõikamise ärde avamise ja pidamise kohta. Tartus, 1910. K. Mattieseni tr. 8° (15×23) 5 lk. R. 1 l. 75 eks.
81. Martinson, Ado. Kaks venda. Jutustus. Viljandis. 1910. A. Martinsoni kirjastus. A. Peeti tr. 16° (11×17). 7 lk. R. 1 l. 100 eks.
82. Piip, H. Mere-Kalender 1910. Almanak ja käsiraamat. Kuresaares, 1910. T. Liiwi tr. 16° (11×18). 64+76+8 lk. H. 50 kop. R. 8 l. 1000 eks.

83. Uus saarlaste Kalender ehk Tähtsaamad 1910 a. j. Kuresaares, 1910. T. Liiwi tr. ja kirjastus. 16° (10×13). 48 lk. R. 2 l. 8000 eks.
84. Adress-kalender 1910 aasta peale. Tallinnas, 1909. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×20). 96 lk. R. 5 l. 5000 eks.
85. Arnold, G. Missugused olivad esimesed kristlased ? II. jagu Tallinnas. J. Felsbergi ja A. Tetermanni kirjastus. 16° (13×19). 80 lk. Piltidega. H. 20 kop. R. 6 l. 2500 eks.
86. Buck, W. „Juku“ elulugu. Tallinnas, 1909. „Mötte“ kirjastus. J. ja A. Palmanni tr. 8° (15×22). 14+1 lk. H. 10 kop. R. 3 l. 3000 eks.
87. Eestlaste Adress-Kalender 1910 aasta peale. Tallinnas 1909. K. Rubini kirjastus. A. Laurmanni tr. 8° (14×20) 128 lk. H. 15 kop. R. 7 l. 3000 eks.
88. Erckmann-Chatrian. Prantsuse talupoja ajalugu. 3 jagu, 1 anne. Tartus, 1909. J. Reevitsa kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21), 32 lk. R. 2 l. 1900 eks.
89. Erckmann-Chatrian. Prantsuse talupoja ajalugu. 3 jagu, 2 anne. Eesti keele W. Grünstamm. Tartus, 1909. J. Reevitsa kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21). 32 lk. R. 2 l. 1900 eks.
90. Jõulu-Album. Tallinnas, 1909. Grünfeldti kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 4° (24×32) 32 lk. Piltidega. R. 8 l. 4000 eks.
91. Kuke-aabits. Tallinnas, 1909. A. Buschi kirjastus. 7 trükk. M. Antje tr. 16° (13×19). 37+3 lk. Piltidega. H. 10 kop. R. 3 l. 5000 eks.
92. Külvaja-Tähtsaamad 1910. S. Peeterburis 1909. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21). XXXIX+122+26 lk. Piltidega. R. 11 l. 10000 eks.
93. Laenu-Hoiu ühisuse põhjuskiri. Tallinnas, 1909. M. Antje tr. 8° (14×21). 32 lk. R. 2 l. 700 eks.
94. Lafargue, Paul. Ajalooline idealism ja materialism. M. A. Tallinnas, 1909. „Mötte“ kirjastus. M. Schifferi tr. 8° (15×22). 22+2 lk. H. 10 kop. R. 4 l. 2000 eks.
95. Kurt Lampert, Dr. Maailma Rahvad. 1—9 anne. Tallinnas, 1910. 8° (14×20) 271 lk. R. 18 l.
96. Léon, Victor. Lõbus talupoeg, kolmevaatusline operette. Leo Fall'i muusika. Aleksander Trilljärve tõlge. Tallinnas, 1909. „Estonia“ kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×22). 36 lk. R. 3 l. 1500 eks.
97. Lipp, M. Piltidega Piibli Lugu. Tallinnas, 1909. A. Buschi kirjastus. 4 tr. 8° (14×22). 196 lk. Piltidega. R. 17 l. 7200 eks.
98. Liw, Jakob. Kirjatööd II. anne. Laulud ja lugulaulud. Tallinnas, 1909. A. Perti tr. 8° (16×23). 2+96 lk. R. 29 l. 1000 eks.
99. Miller, J. P. Minu sistem. 15 minutit igapäevalist tööd tervise heaks. Tallinnas, 1909. J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 8° (15×22) 119 lk. Piltidega. 50 kop. R. 12 l. 3000 eks.
100. Öndsä Lutheruse väikene katekismus seletustega. Tallinnas, 1909. 47 trükk. A. Mickwitzi. tr. 16° (10×16) 222 lk. R. 8 l. 10000 eks.

101. Peterson, E. Ennemuistsed jutud lastele. Lindude ja loomade sõda, kukk, kass, koer ja oinas. Kaks külma. Tallinnas, 1909. J. ja A. Palmanni tr. 8° (14×22). 16 lk. Piltidega. H. 15 kop. R. 3 l. 5000 eks.
102. Rusticus. Kuda uskuda ja mida uskuda? Teaduse kindlusest. Tallinnas, 1909. „Mõtte“ kirjastus. J. ja A. Palmanni tr. 8° (13×20). 31 lk. R. 3 l. 3000 eks.
103. Silens, B. A. Näpunäited abielusse astujatele. Tallinnas, 1909. J. Felsbergi ja A. Tetermanni trükk. 16° (12×18). 31+1 lk. H. 10 kop. R. 2 l. 3000 eks.
104. Tallinna Eesti teater ja rahvamaja. Tallinnas. 1909. J. ja A. Paalmanni tr. 8° (13×22) 24+8 lk. Piltidega. R. 3 lk. 5000 eks.
105. Tallinna metallitöölise ameti ühisuse kolmandama tegevuseaasta 1908/9 aasta aruanne. Tallinnas, 1909. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×20). 56 l. R. 3 lk. 750 eks.
106. Tallinna kasuline Tähtraamat ehk kalender 1910. Tallinnas 1909. K. Rubini kirjastus. A. Laurmanni tr. 8° (14×20) 128 lk. H. 15 kop. R. 6 l. 3000 eks.
107. A. H. Mõnda paganamaa laste elust. Tallinnas, 1909. A. Mickwitzi tr. 16° (11×15). 16 lk. R. 1 l. 7000 eks.
108. Eesti Kodu kalender 1910 aasta jaoks. Tallinnas, 1909. B. Mänsi kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 16° (13×29). 208 lk. H. 15 kop. R. 11 l. 20000 eks.
109. Erckmann-Chatrion, Prantsuse talupoja ajalugu. 3 j. 3 anne. Tartus, 1909. J. Reewitsi kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21). 65–96 lk. R. 2 l. 1900 eks.
110. Erckmann-Chatrion, Prantsuse talupoja ajalugu 3 j. 4 anne. Tartus, 1909. I. Reewitsi kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×21). 97–128 lk. R. 2 lk. 1900 eks.
111. Gizycki, Paul. Omal jõul edasi. Minu noortele vendadele, kes tahavad täieks meheks saada. G. E. Luiga. Tallinnas, 1909. J. Plompuu kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 8° (14×20). 183+1 lk. H. 80 kop. R. 14 l. 2000 eks.
112. Ingersoll, Robert G. Jumalad ja Kuradid. Tallinnas, 1909. „Mõtte“ kirjastus. M. Schifferi tr. 8° (15×21). 48 lk. R. 4 l. 2000 eks.
113. Jõululeht 1909. Tallinnas, 1909. M. Schifferi tr. 4° (22×30). 32 lk. Piltidega. H. 20 kop. R. 7 l. 3000 eks.
114. Kalender 1910 aasta peale. Tallinnas, 1909. H. Rotermanni kirjastus. W. Ehrenpreisi tr. 16° (10×13). 64 lk. R. 1 l. 8000 eks.
115. Kalender 1910 aasta peale. Tallinnas, 1909. K. Johanson kirjastus. J. Felsbergi ja A. Tetermanni tr. 16° (11×16) 32 lk. R. 1 l. 2000 eks.